

Αξίες της UNESCO στην εκπαίδευση του 21^{ου} αιώνα

Αναστασία Χριστοδούλου*

1.Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι τα τελευταία χρόνια η εκπαίδευση έχει μπει στη διεθνή ατζέντα ενδιαφέροντος με πολιτικές, οδηγίες, προτάσεις, τάσεις και καινοτομίες. Οι Διεθνείς Οργανισμοί διαμορφώνουν τη διεθνή μεταρρυθμιστική ατζέντα της εκπαίδευσης, όχι όμως, χωρίς προβληματισμούς.¹ Η γνώση, σε συνάρτηση με τις μεγάλες ανατροπές που επιφέρει στην εργασία, δημιούργησε την αίσθηση ότι κινούμαστε προς μια νέα κοινωνική πραγματικότητα.² Η μετατροπή της γνώσης σε παραγωγική δύναμη αναβαθμίζει την κοινωνική σημασία της εκπαίδευσης, αν και το θέμα της παιδείας θα πρέπει να προτάσσεται πριν από κάθε άλλη δημόσια ανάγκη και φροντίδα.³

Οι ειδικοί διατείνονται ότι μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση όσο τέλεια και αν είναι στη σύλληψη και την εφαρμογή της δεν μπορεί να είναι οριστική, αλλά συνεχώς αναθεωρούμενη, γεγονός που αναδεικνύει τη διαλεκτική της κοινωνίας με την εκπαίδευση.⁴ Προβάλλει, λοιπόν, μια απαίτηση σε διεθνές επίπεδο, η οποία αφορά στη διαμόρφωση εκείνου του σκοπού της εκπαίδευσης, ο οποίος αφενός θα αναπτύξει μια φιλελεύθερη δημοκρατική ατζέντα και αφετέρου δε θα χρειάζεται να περιορίζεται από θρησκευτικές ή πολιτισμικές ομάδες με διαφορετική ατζέντα, δηλαδή, ένας εκπαιδευτικός σκοπός, ο οποίος θα ενσωματώνεται στην εκπαιδευτική πολιτική και πρακτική χωρίς προβλήματα.⁵

---

* Επίκουρη καθηγήτρια Σημειωτικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το κείμενο βασίζεται στο βιβλίο, Χριστοδούλου Α., *Παιδεία, εκπαίδευση και Αξίες. Μια σημειωτική προσέγγιση*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2012 (υπό έκδοση).

¹ Gellet A., “Teachers as Key Players in Values Education: Implications for Teacher Formation”, στο Lovat T., Toomey R., Clement N. (eds), *International Research Handbook on Values education and Student Wellbeing*, Springer, London, New York, 2010, p.163-178.

² Παυλίδης Π., *Η γνώση στη διαλεκτική της κοινωνικής εξέλιξης*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2012, σελ.13.

³ Παπανούτσος Ε.Π., *Οι δρόμοι της ζωής. Επιστήμη, τέχνη, παιδεία, πολιτική, ο άνθρωπος*, Σύγχρονος προβληματισμός, Αθήνα, 1979, σελ.185.

⁴ Βρεττός Γ.Ε., Καυάλης Α.Γ., *Αναλυτικό πρόγραμμα. Σχεδιασμός-αξιολόγηση-αναμόρφωση*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ.13-22.

⁵ Feinberg W., McDonough K., “Introduction: Liberalism and the Dilemma of Public Education in Multicultural Societies”, στο McDonough K., Feinberg W., (ed.), *Citizenship and Education in*

Οποσδήποτε, όμως, τα διλήμματα μιας ενοποιημένης εκπαίδευσης αναδύουν προβλήματα που όμοιά τους δεν έχουν εμφανιστεί στην ιστορία⁶. Οι λύσεις στην παραπάνω υπόθεση θα έπρεπε να συνδυάζουν έννοιες και πρακτικές πιθανά ασυμβίβαστες, καθότι το ζητούμενο είναι η επιδίωξη μιας ισορροπίας ανάμεσα στην ενοποίηση και τη διαφορετικότητα, η οποία να προκύπτει: (α) από την πολιτική ενότητα, χωρίς όμως, πολιτισμική ομοιομορφία, (β) την περιεκτικότητα, χωρίς, όμως, αφομοίωση, (γ) την καλλιέργεια πολιτών σε μια κοινή αίσθηση του ανήκειν, τηρουμένων, όμως, των νόμιμων πολιτισμικών διαφορών, (δ) το σεβασμό και εκτίμηση στο πλήθος των πολιτιστικών ταυτοτήτων, χωρίς την αποδυνάμωση της κοινής πολιτισμικής ταυτότητας.⁷

Από το τέλος της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται ένα ενδιαφέρον για τα θέματα της εκπαίδευσης, κυρίως, από την πλευρά της οικονομίας, καθώς διαπιστώνεται έλλειψη καταρτισμένου προσωπικού.⁸ Η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας δεν εξαρτάται μόνο από το φυσικό κεφάλαιο που η χώρα επενδύει στην οικονομία της, αλλά και από τη γνώση και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού της, δηλαδή, την επένδυση στην εκπαίδευση.⁹ Συνεπώς, η σχέση εκπαίδευσης και οικονομίας φαίνεται να έχει μια αμφίδρομη δυναμική πορεία, με ανάλογες προεκτάσεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.¹⁰ Το εκπαιδευτικό ‘προϊόν’ (εκροή), διατυπωμένο με οικονομικούς όρους, έχει τα χαρακτηριστικά ενός καταναλωτικού και επενδυτικού αγαθού, καθώς η εκπαίδευση είναι ένα όργανο αλλαγής το οποίο σχετίζεται με την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Η αναπτυξιακή, βέβαια, διαδικασία μιας κοινωνίας δεν επηρεάζεται μόνο από τις γενικές, τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες, αλλά και από τις ηθικές και πνευματικές αξίες του ανθρώπινου δυναμικού. Έτσι,

---

Liberal-Democratic Societies. Teaching for Cosmopolitan Values and Collectives Identities, Oxford University Press, Great Britain, 2005, p.1-19.

⁶ Βλ. και Πασχαλίδης Γ., “Εισαγωγή”, στο Χοντολίδου Ε., Πασχαλίδης Γ., Τσουκαλά Κ., Λάζαρης Α. (επιμ.), *Διαπολιτισμικότητα παγκοσμιοποίηση & ταυτότητες*, Gutenberg, Αθήνα, 2008:13-15.

⁷ McLaughlin T.H., “The Burdens and Dilemmas of Common Schooling”, in McDonough K., Feinberg W., (ed.), *Citizenship and Education in Liberal-Democratic Societies. Teaching for Cosmopolitan Values and Collectives Identities*, Oxford University Press, Great Britain, 2005, p.121-147.

⁸ Τσαούσης Δ., *Η εκπαιδευτική πολιτική των Διεθνών Οργανισμών. Παγκόσμιες και ευρωπαϊκές διαστάσεις*, Gutenberg, Αθήνα, 2007, σελ.39.

⁹ Η παρατήρηση αυτή δεν είναι καινούρια, καθώς συγγραφείς, όπως, ο A. Smith (1776), A. Marsall (1910) και N.W. Senior (1928) επεσήμαναν τη συμβολή της εκπαίδευσης στον οικονομική πρόοδο της χώρας. Βαρουφάκης Γ., *Πολιτική οικονομία. Η οικονομική θεωρία στο φως της κριτικής*. Gutenberg, Αθήνα, 2007.

¹⁰ Σαϊτή Α., *Εκπαίδευση και οικονομική ανάπτυξη*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 2000, σελ.147.

ακόμη και στην περίπτωση που το άτομο δεν έχει προσωπικό όφελος από την εκπαίδευσή του, σύμφωνα με τους οικονομολόγους, η κοινωνία κερδίζει από την πνευματική του άνοδο.¹¹

Η σχέση εκπαίδευσης και ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο προέκυψε ως ανάγκη πριν από περίπου 20 χρόνια. Το 1992 οι ηγέτες του κόσμου συναντήθηκαν στο Rio de Janeiro (Ατζέντα 21) στη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (CNUED) στην Παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής. Η πολιτική των διεθνών οργανισμών¹² της UNCED¹³ και της UNESCO¹⁴ αναφέρει ότι η εκπαίδευση είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη περιβαλλοντικής ηθικής, η οποία συνάδει με την αειφόρο ανάπτυξη και τη διαδικασία της κοινής λήψης αποφάσεων.

Ένα σημαντικό ερώτημα που προέβαλε είναι με ποιον τρόπο θα πρέπει να εκπαιδευτούν τα άτομα ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν με επιτυχία στις καταστάσεις που αναμένεται να επικρατήσουν στο μέλλον, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με την επιβίωση του ανθρώπου. Πρόκειται για θέματα, όπως: το κλίμα, η ρύπανση, η μόλυνση, η υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, η διατάραξη οικολογικής ισορροπίας, ο υπερπληθυσμός, αλλά και μη αναστρέψιμοι κίνδυνοι, όπως η τρύπα του όζοντος, η ερημοποίηση, οι μη ανανεώσιμοι πόροι. Όλα αυτά τα θέματα συνδέθηκαν με την εκπαίδευση και την οικοδόμηση ενός καλύτερου κόσμου.¹⁵

---

¹¹ Σαΐτη Α., *Εκπαίδευση και οικονομική ανάπτυξη*, σελ.158, 190, 212.

¹² Για τους Διεθνείς Οργανισμούς, βλ. Νάσκου-Περράκη Π., *Το δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η θεσμική διάσταση*, Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, 2011.

¹³ UNCED, *Agenda 21*. New York: United Nations Conference on Environment and Development, 1992, part 36, p. 3.

¹⁴ UNESCO-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό. Ο σύγχρονος ρόλος του Οργανισμού αφορά στην αναζήτηση παγκόσμιων οραμάτων για τον αμοιβαίο σεβασμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη των λαών. Η UNESCO ενδιαφέρεται για διεθνείς συνθήκες σε θέματα ηθικής τάξης, αλλά και το σεβασμό και τις κοινές αξίες κάθε πολιτισμού των λαών. Μέλη της είναι σχεδόν όλα τα κράτη του ΟΗΕ. Λειτουργεί ως παγκόσμιο κέντρο ανταλλαγής πληροφοριών και διάδοσης προγραμμάτων με τα οποία και υποστηρίζει τα κράτη μέλη στις δικές τους αναγκαίες θεσμοθετήσεις σε κοινούς τομείς δράσης. Αυτό επιτυγχάνεται με τις Εθνικές Επιτροπές του κάθε κράτους που συνδέονται με τα κεντρικά γραφεία (Γραμματεία) στο Παρίσι. Οι Εθνικές Επιτροπές αποτελούν τους συνδέσμους μεταξύ των χωρών-μελών και του Οργανισμού και απαρτίζονται από διανοούμενους, ακαδημαϊκούς και επιστήμονες που συμβάλουν στην εκπόνηση, εξέλιξη και υλοποίηση των προγραμμάτων. Από τα 188 κράτη μέλη και τα 6 συνδεδεμένα μέλη, τα 192 έχουν δημιουργήσει Εθνικές Επιτροπές UNESCO. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και η Ελληνική Εθνική Επιτροπή που δημιουργήθηκε το 1991. Τζιτζικώστα Α., “Πρόλογος”, στο Νάσκου-Περράκη Π., Μπαχτσεβανίδου Δ, (επιμ.), *UNESCO, Συμβάσεις/Conventions*, Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2008, 15-17, και <http://www.unesco.org>.

¹⁵ Το χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι «η τάση σύνδεσης σε ένα ενιαίο παγκόσμιο σύστημα των πλέον βασικών πλευρών της ανθρώπινης δραστηριότητας: της επιστημονικής μελέτης του κόσμου,

Η UNESCO με εντολή του Γενικού Διευθυντή της στις αρχές του 1993, συγκροτεί μια Επιτροπή από εξέχουσες προσωπικότητες του κόσμου, οι οποίες εργάστηκαν υπό την Προεδρία του Jacques Delors, ώστε να διατυπώσουν τις σκέψεις τους για τις αλλαγές που θεωρούνται αναγκαίες στην εκπαίδευση ενόψει του 21^{ου} αιώνα μέσω μιας Έκθεσης, γνωστή ως *Έκθεση Ντελόρ*,¹⁶ με τίτλο: Delors, J. (2002). *Εκπαίδευση. Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, υπό την Προεδρεία του J. Delors*¹⁷, μτφρ. Ομάδα εργασίας του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας, επιστ.επιμ. Μ. Κασσωτάκης,¹⁸ Αθήνα: Gutenberg.¹⁹

2. Η Έκθεση της UNESCO

Η Έκθεση της UNESCO προέκυψε από τις εργασίες της Επιτροπής της UNESCO, η οποία είχε ως βασική δυσκολία τη μεγάλη διαφοροποίηση των εκπαιδευτικών καταστάσεων, αντιλήψεων και τρόπων οργάνωσης ανά τον κόσμο. Η διαλεκτική εργασία της Επιτροπής κυμάνθηκε μεταξύ των γεωπολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών εξελίξεων ως πεδία στοχασμού προκειμένου να προσεγγιστούν οι σκοποί της εκπαίδευσης. Τα πεδία προβληματισμού ήταν: (α) εκπαίδευση και πολιτισμός, (β) εκπαίδευση και πολιτεία, (γ) εκπαίδευση και κοινωνική συνοχή, (δ) εκπαίδευση, εργασία και απασχόληση, (ε) εκπαίδευση και ανάπτυξη, (στ) εκπαίδευση, έρευνα και επιστήμη, αλλά και τρεις επιπλέον θεματικές, όπως, (ζ) τεχνολογίες της επικοινωνίας, (η) εκπαιδευτικοί και παιδαγωγική διαδικασία, (θ) χρηματοδότηση και διαχείριση.

των τεχνολογικών εφαρμογών της γνώσης, της παραγωγής υλικών αγαθών, της διευθυντικής εργασίας, της πολιτισμικής δημιουργίας και των διαδικασιών εκπαίδευσης-μόρφωσης. Οι παραπάνω τάσεις οδήγησαν σε ένα διαρκές εγχείρημα διερεύνησης της πραγματικότητας προς επίτευξη πρακτικών σκοπών». Παυλίδης Π., *Η γνώση στη διαλεκτική της κοινωνικής εξέλιξης*, σελ.77, 79.

¹⁶ Το πόρισμα της Έκθεσης της Διεθνούς Επιτροπής αναδεικνύει 4 πυλώνες εκπαίδευσης, γνωστούς ως *Πυλώνες Ντελόρ*. Οι πυλώνες είναι: (α) να μάθουμε πώς να μαθαίνουμε, (β) να μάθουμε να πράττουμε, (γ) να μάθουμε να συνυπάρχουμε και (δ) να μάθουμε να υπάρχουμε, και υιοθετήθηκαν από τους εκπροσώπους 138 χωρών που συμμετείχαν στο Φόρουμ του Ντακάρ στη Σενεγάλη το 2000, αποτελούν δε σήμερα πυλώνες της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καλτσούνη Χ.Ν., *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*, Gutenberg, Αθήνα, 2010, σελ.370.

¹⁷ Delors J., *Rapport à l'UNESCO de la Commission Internationale su l'éducation pur le vingt eunième siècle, preside par Jacques Delors, L'EDUCATION UN TRESOR EST CASHE DEDANS*, Editions Unesco, Editions Odile Jacob, Paris, 1996.

¹⁸ Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, υπό την προεδρία του Μιχάλη Κασσωτάκη, προέβει στη μετάφραση και την επιστημονική επιμέλεια της Έκθεσης προκειμένου να προωθηθεί η συζήτηση και στη χώρα μας. Κασσωτάκης Μ., “Πρόλογος”, στο Delors J., *Εκπαίδευση. Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, υπό την Προεδρεία του J. Delors*, 15-21.

¹⁹ Εφεξής, Έκθεση της UNESCO.

Η Έκθεση της UNESCO αποτελείται από 398 σελίδες, οι οποίες περιλαμβάνουν έναν πρόλογο του Μ. Κασσωτάκη (σ.15-22), έναν πρόλογο του J. Delors (σ.23-49), και τρία μέρη με τίτλους *Ορίζοντες*, *Αρχές*, *Προσανατολισμοί* με εννέα συνολικά κεφάλαια (σ.55-288): (i) «Από την τοπική κοινότητα στην παγκόσμια κοινωνία», (ii) «Από την κοινωνική συνοχή στη δημοκρατική συμμετοχή», (iii) «Από την οικονομική ανάπτυξη στην ανθρώπινη εξέλιξη», (iv) «Οι τέσσερις πυλώνες της εκπαίδευσης», (v) «Η δια βίου μάθηση», (vi) «Από τη βασική εκπαίδευση μέχρι το πανεπιστήμιο», (vii) «Οι εκπαιδευτικοί σε αναζήτηση νέων προοπτικών», (viii) «Επιλογές στην εκπαίδευση: ο πολιτικός παράγοντας», (ix) «Διεθνής συνεργασία: εκπαιδεύοντας το οικουμενικό χωριό». Επίσης, η Έκθεση της UNESCO περιλαμβάνει έναν επίλογο, στον οποίο εμφανίζονται τα κείμενα των μελών της 11μελούς Επιτροπής, τα οποία συνέβαλαν στη συγγραφή της Έκθεσης και ένα παράρτημα, στο οποίο παρουσιάζονται στοιχεία της Επιτροπής και των εργασιών.

Από τα παραπάνω κεφάλαια της Έκθεσης της UNESCO η ερευνήτρια επικεντρώνεται στο τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Από την οικονομική ανάπτυξη στην ανθρώπινη εξέλιξη» (σ.99-121), στο οποίο η εκπαίδευση προσεγγίζεται όχι μόνο με βάση την προοπτική της στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά με βάση την ευρύτερη θεώρηση της σχέσης της εκπαίδευσης με την εξέλιξη της ανθρωπότητας και το όραμα της νέας εκπαίδευσης. Το εν λόγω κεφάλαιο, αποτελείται από μια εισαγωγή και επτά υποκεφάλαια, τα οποία αποτέλεσαν *corpus* ανάλυσης, με τίτλους: (1) «Μια εξαιρετική άνιση παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη», (2) «Η ζήτηση της εκπαίδευσης για οικονομικούς λόγους», (3) «Η άνιση κατανομή των γνωστικών πηγών», (4) «Η συμμετοχή των γυναικών στην εκπαίδευση, ουσιαστικός μοχλός ανάπτυξης», (5) «Το τίμημα της προόδου: Μια απαραίτητη αμφισβήτηση», (6) «Οικονομική και ανθρώπινη ανάπτυξη», (7) «Εκπαίδευση με στόχο την ανάπτυξη του ανθρώπου».

Τα επτά υποκεφάλαια του κεφαλαίου «Από την οικονομική ανάπτυξη στην ανθρώπινη εξέλιξη» δομούνται νοηματικά σε δύο ενότητες. Η πρώτη νοηματική ενότητα (υποκεφάλαια 1-5) αφορά στην περιγραφή του σύγχρονου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης που ισχύει στον κόσμο και τις αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον, την οικολογία, τον τρόπο ζωής και τον άνθρωπο. Η δεύτερη νοηματική ενότητα (υποκεφάλαια 6-7) αφορά στην πρόταση της Επιτροπής της UNESCO για ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο ενσωματώνεται στην εκπαίδευση και την περιγράφει ως Νέα Εκπαίδευση Αξιών (New Values Education). Πρόκειται για προτεινόμενες αξίες από την Επιτροπή της UNESCO, οι οποίες θα πρέπει να ενσωματωθούν στην

εκπαίδευση προκειμένου να επιλυθούν τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, ως απόρροια εφαρμογής του σύγχρονου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης στον κόσμο. Οι δύο παραπάνω νοηματικές ενότητες, οι οποίες περιγράφουν δύο διαφορετικές οπτικές της σχέσης εκπαίδευσης και ανάπτυξης, δηλαδή, της σύγχρονης (ισχύουσας) ανά τον κόσμο και της προτεινόμενης από την Επιτροπή της UNESCO,²⁰ απασχόλησαν την ερευνήτρια και παρουσιάζονται στη συνέχεια.

2.1. Συνέπειες του σύγχρονου μοντέλου ανάπτυξης

Η Επιτροπή της UNESCO κάνοντας μια αναδρομή στο παρελθόν, αρχής γενομένης από τη βιομηχανική επανάσταση, αναφέρει ότι το σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο ισχύει στον κόσμο, αφορά σε ένα σχέδιο βελτίωσης της ανθρώπινης ευημερίας, το οποίο στηρίζεται, κυρίως στον οικονομικό παράγοντα, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα με αποτέλεσμα πολλαπλές κοινωνικές συνέπειες σε τρεις τομείς: την οικονομία, τον τρόπο ζωής και την κοινωνία.

Το σχέδιο βελτίωσης της ανθρώπινης ευημερίας, το οποίο στηρίχθηκε στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας, υλοποιήθηκε σχεδόν σε ολόκληρο τον κόσμο. Η υλοποίηση του σχεδίου είχε ως αποτελέσματα: (α) την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και τον υπερτριπλασιασμό του μέσου κατά κεφαλήν εισοδήματος, (β) την γρήγορη διάδοση της τεχνολογίας και της πληροφορικής με εκατομμύρια πωλήσεις, (γ) τη ριζική αλλαγή του τρόπου ζωής και τις καταναλωτικές συνήθειες και (δ) την κοινωνική ανισότητα. Οι ρυθμοί ανάπτυξης από χώρα σε χώρα και από περιοχή σε περιοχή παρουσιάζουν σημαντική διαφορά, ενώ ο παγκόσμιος πλούτος κατανέμεται άνισα όσον αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες, τις λιγότερο αναπτυγμένες, τις υπό ανάπτυξη και τις βιομηχανικές χώρες.

Μια άλλη μορφή ανισότητας μεταξύ των εθνών και των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων είναι ο ανταγωνισμός και η άδικη ανακατανομή των πλεονασμάτων παραγωγικότητας. Οι ανισότητες συνδέονται, κατά κύριο λόγο, με τις δυσλειτουργίες της αγοράς, την εγγενώς ανισότιμη φύση του παγκόσμιου πολιτικού συστήματος και

---

²⁰ Αν και η πρώτη νοηματική ενότητα του κεφαλαίου δεν αφορά άμεσα στο όραμα της εκπαίδευσης είναι σημαντικό να παρουσιαστεί εν συντομία, καθώς συναρτάται πλήρως με τη νέα προτεινόμενη οικονομική πραγματικότητα, η οποία αντιδιαστέλλεται ριζικά με την ισχύουσα ανά τον κόσμο. Δηλαδή, το προτεινόμενο μοντέλο εκπαίδευσης από την Επιτροπή της UNESCO έχει ως βάση τη ριζική μετακίνηση από τη μια κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα στην άλλη, δηλαδή, προβαίνει σε μια πρόταση 'βελτίωσης' του ισχύοντος μοντέλου ανάπτυξης στον κόσμο ενσωματώνοντας μια σειρά αξιών.

τη σύγχρονη μορφή ανάπτυξης, η οποία δίνει εξέχουσα θέση στις νοητικές δεξιότητες και στην καινοτομία. Οπότε, με έναν έμμεσο τρόπο δηλώνεται ότι η οικονομία ελέγχεται από την εκπαίδευση και την επιστήμη και επιπρόσθετα ελέγχει και την αγορά. Έτσι, η οικονομία θα πρέπει να θέσει τα δύο πεδία 'Εκπαίδευση' και 'Αγορά' σε ένα νέο είδος σχέσης, ώστε να έχει τα μέγιστα αποτελέσματα για την ελαχιστοποίηση των ανισοτήτων.

Πράγματι, υπάρχει μια ζήτηση της εκπαίδευσης στον κόσμο, κυρίως, κάτω από την πίεση της τεχνολογίας και των αναγκών του εκσυγχρονισμού, με αποτέλεσμα αυτές οι ανάγκες να καθορίζουν το είδος της εκπαίδευσης, προκειμένου να προκύψει η επιδιωκόμενη αύξηση της παραγωγικότητας. Οπότε, λόγω των αναγκών της αγοράς, η εκπαίδευση επικεντρώνεται σε άυλες επενδύσεις, οι οποίες ενισχύουν το ρόλο των νοητικών και γνωστικών δεξιοτήτων, όπως είναι: (α) η ποιοτική αναβάθμιση της διαρκούς κατάρτισης των οικονομικών παραγόντων, (β) η διαρκής επιμόρφωση των επιστημόνων, των ερευνητών και των ανώτερων στελεχών στο χώρο της τεχνολογίας, και (γ) η δια βίου μάθηση με στόχο τη σύγχρονη θεωρητική και πρακτική γνώση. Η εκπαίδευση, λοιπόν, λαμβάνει υπόψη της τις συνεχείς κοινωνικές ή άλλες αλλαγές και προσφέρει τα μέσα, τα οποία θα καταστήσουν τα άτομα ικανά να αυτοεξελισσονται, να προσαρμόζονται στο γρήγορα μεταβαλλόμενο κόσμο, να ελέγχουν τις αλλαγές και να κυριαρχούν πάνω σε αυτές.

Βέβαια, η άνιση κατανομή των γνωστικών πηγών δυσχεραίνει την ανάπτυξη. Η φτώχεια, η απόγνωση και η βία είναι αδύνατον να εξαλειφθούν με την οικονομική βοήθεια και την ανθρωπιστική δράση στις οικονομικά ασθενέστερες και στις λεγόμενες 'αναδυόμενες χώρες'. Επιπλέον, οι αναπτυσσόμενες χώρες μειονεκτούν επίσης εξαιτίας της σοβαρής έλλειψης γνώσεων. Έτσι, η εκπαίδευση, ως βασική γνώση, φαίνεται να λειτουργεί ως ένας διττός 'θετικός' ρυθμιστής των κοινωνικών σχέσεων και του τρόπου ζωής, καθώς και της παγκόσμιας οικονομίας.

Όμως, η βασική γνώση δεν επαρκεί για την άμβλυνση των ανισοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με τις επιστημονικές δραστηριότητες και την έρευνα-ανάπτυξη. Οι ανισότητες προκύπτουν από την αδυναμία να συμμετέχουν οι ασθενέστερες οικονομικά χώρες στο διεθνή τεχνολογικό ανταγωνισμό λόγω: (α) της διαρροής του επιστημονικού προσωπικού προς τις οικονομικά ισχυρές χώρες, οπότε εμφανίζεται μια έλλειψη ικανοποιητικής κοινότητας σε τοπικό επίπεδο, (β) των χαμηλών δαπανών για επιστημονικές δραστηριότητες στον τομέα της έρευνας-ανάπτυξης, καθώς η έρευνα-ανάπτυξη απαιτεί μεγάλες, ριψοκίνδυνες επενδύσεις και προϋποθέτει ένα περιβάλλον

με επαρκείς επιστημονικούς πόρους, (γ) της μη διάθεσης των αναγκαίων κεφαλαίων για αποτελεσματικές επενδύσεις στην έρευνα, και (δ) της μη ίδρυσης και λειτουργίας σε τοπικό επίπεδο ερευνητικών κέντρων υψηλού επιπέδου.

Αποτέλεσμα όλης της παραπάνω περιγραφόμενης κατάστασης, αναφορικά με την έλλειψη της βασικής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης, των ικανών εκπαιδευτικών, των εξειδικευμένων κέντρων και της σύγχρονης τεχνολογίας, είναι η εμφάνιση ενός νέου είδους ανισότητας και περιθωριοποίησης. Προτείνεται, λοιπόν, από την Επιτροπή, να ληφθεί ως παράδειγμα κατά το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων και σε άλλα μέρη του κόσμου, η περίπτωση των νέων βιομηχανικών χωρών της Ασίας για την άμβλυνση των ανισοτήτων και την περιθωριοποίηση. Παράλληλα, οι ειδικοί αναγνωρίζοντας τη συσχέτιση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών και της γενικής βελτίωσης της υγείας, της διατροφής του πληθυσμού και της μείωσης του ποσοστού των γεννήσεων, προτείνουν την εκπαίδευση των γυναικών ως βασική προϋπόθεση στην ανάπτυξη.

Επιπρόσθετα, το σύγχρονο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης έχει δείξει ότι γεννά και άλλες ανισότητες εξαιτίας του υψηλού κόστους για το περιβάλλον και των επιπτώσεων του στην απασχόληση. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το περιβάλλον οι σημερινοί ρυθμοί παραγωγής έχουν επηρεάσει: (α) τις μη ανανεώσιμες πηγές (ενέργεια και καλλιεργήσιμη γη), (β) τις βιομηχανίες, οι οποίες προκαλούν ρύπανση, με αποτέλεσμα η ισορροπία της γης να καταστρέφεται και, επιπλέον, (γ) τις συνθήκες διαβίωσης του πλανήτη λόγω της αυξημένης έλλειψης νερού, της αποψίλωσης και της μετατροπής των ωκεανών σε τεράστιο σκουπιδότοπο. Οπότε, η ανευθυνότητα της παρούσας γενιάς προς τις επόμενες, αναφορικά με την επιβίωση του πλανήτη, είναι ανησυχητική, κάτι άλλωστε που υπογραμμίστηκε στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1992 στο Ρίο Ντε Τζανέιρο.

Πέραν, όμως, των επιπτώσεων στο περιβάλλον, το σύγχρονο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης έχει επηρεάσει και την απασχόληση. Έτσι, η τεχνολογία έχει αποκλείσει τον άνθρωπο από την εργασία και κατ' επέκταση από την κοινωνία. Οπότε, στις παρούσες συνθήκες είναι δύσκολο να γίνει ασφαλής πρόβλεψη για το μέλλον όσον αφορά την τροποποίηση της φύσης της εργασίας. Η πρόταση, λοιπόν, της Επιτροπής είναι ότι θα πρέπει να ξανασκεφτούμε την κοινωνία σε σχέση με την αναπόφευκτη τεχνολογική ανάπτυξη, καθώς η τεχνολογική πρόοδος υπερβαίνει την ικανότητα εύρεσης λύσεων στα προβλήματα που δημιουργεί η ίδια στις σύγχρονες κοινωνίες.

Με βάση τα παραπάνω, παρατηρούμε ότι το σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο στηρίζεται κυρίως στην οικονομία, αποδεικνύεται ανεπαρκές για την πρόοδο της ανθρωπότητας, καθώς παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες, όπως είναι η καταστροφή του περιβάλλοντος, η διαφοροποίηση της φύσης της εργασίας με αρνητικά κοινωνικά αποτελέσματα (ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, περιθωριοποίηση) και η δημιουργία μιας γενιάς ανεύθυνων ατόμων απέναντι στις επόμενες γενιές.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται με μορφή πίνακα (πίν.1) οι συνέπειες του σύγχρονου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης στον κόσμο, έτσι όπως περιγράφεται από την Επιτροπή της UNESCO στο κεφάλαιο που έχει επιλεγεί (υποκ.1-5).

Πίνακας 1. Συνέπειες σύγχρονου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης

Αρνητικές συνέπειες	(κύρια) αιτία: η τεχνολογία
Καταστροφή περιβάλλοντος	
Κοινωνικές ανισότητες	
Δημιουργία ανεύθυνων ατόμων	
Κακές συνθήκες διαβίωσης	
Προβλήματα επιβίωσης	
Ανεργία	
Αδυναμία κοινωνικοποίησης	

2.2.Η πρόταση της Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση

Η Επιτροπή της UNESCO χωρίς να μπορεί να δώσει μια πλήρη εικόνα για την πρωτοφανή οικονομική ανάπτυξη στον κόσμο, θεωρεί ότι η πρόοδος είναι συνυφασμένη με την ικανότητα του ανθρώπου να ελέγχει και να οργανώνει το περιβάλλον του σύμφωνα με τις ανάγκες του. Με την παραπάνω διατύπωση παρατηρείται μια μετατόπιση του κέντρου βάρους της ανάπτυξης από την οικονομία στον ίδιο τον άνθρωπο. Το ερώτημα, στη βάση του οποίου καλείται η Επιτροπή της UNESCO να απαντήσει, είναι με ποιον τρόπο θα γίνει το πέρασμα από το καθαρά παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης σε ένα νέο μοντέλο ανθρώπινης εξέλιξης, δηλαδή, με ποιον τρόπο θα γίνει ο μετασχηματισμός της παιδείας σε συστατικό ανάπτυξης. Η απάντηση, αν και είναι δύσκολη, στρέφει την Επιτροπή της UNESCO σε κατευθυντήριες προτάσεις αναφορικά με μια εκπαίδευση αξιών, η οποία παρουσιάζεται συνοπτικά στη συνέχεια.

Η επιστήμη και η εκπαίδευση συνιστούν τις βασικές κινητήριες δυνάμεις όχι μόνο της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και της ευρύτερης εξέλιξης της ανθρωπότητας.²¹ Πράγματι, η ανάπτυξη με μόνο την οικονομική διάσταση του όρου, αποδεικνύεται ανεπαρκής για την πρόοδο της ανθρωπότητας. Οι αρνητικές συνέπειες του οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης απειλούν τις συνθήκες διαβίωσης του πλανήτη για τις οποίες ο ίδιος ο άνθρωπος έχει την ευθύνη. Έτσι, τα αδιέξοδα, τα οποία δημιουργήθηκαν από το παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης ανάγκασαν τα αρμόδια όργανα των Ηνωμένων Εθνών να δώσουν ευρύτερο νόημα στην έννοια της ανάπτυξης «υπερβαίνοντας την οικονομική διάσταση του όρου και λαμβάνοντας υπόψη και την ηθική, την πολιτιστική και την οικονομική του διάσταση». Λέξη κλειδί, λοιπόν, ορίζεται η ανθρώπινη ‘ευημερία’, όχι μόνο με οικονομικούς όρους, αλλά με σχέδια ανάπτυξης και στρατηγικές σε μη υλικές επενδύσεις.

Η UNDP²² στην πρώτη Έκθεση για την Ανάπτυξη της Ανθρωπότητας το 1990²³ θέτει ως στόχο της ανάπτυξης την ‘ανθρώπινη ευημερία’. Αυτό σημαίνει ότι οι δείκτες ανάπτυξης δε θα περιορίζονται πλέον στο κατά κεφαλήν εισόδημα, αλλά θα περιλαμβάνουν στοιχεία, όπως: υγεία, τρόφιμα και διατροφή, δικαίωμα στο πόσιμο νερό, μόρφωση και περιβάλλον, δικαιοσύνη, ισότητα μεταξύ κοινωνικών ομάδων και των δύο φύλων, βαθμός της δημοκρατικής συμμετοχής, βελτίωση των συνθηκών ζωής των επόμενων γενεών και σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος από το οποίο εξαρτάται η ζωή.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή τοποθετήθηκε ως προς τα θέματα παιδείας του 21^{ου} σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό της ανάπτυξης, εξειδικεύοντας όμως, καθώς πιστεύει ότι «η παιδεία πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο μιας νέας προβληματικής, μέσα στο οποίο η παιδεία δεν αποτελεί απλώς ένα μέσο ανάπτυξης μεταξύ πολλών άλλων, αλλά ένα από τα συστατικά στοιχεία της ίδιας της ανάπτυξης και ταυτόχρονα έναν από τους ουσιώδεις στόχους της».

Στο μέτρο άρα, που η ανάπτυξη αποσκοπεί στην ευημερία του ατόμου ως ανθρώπινης οντότητας και όχι ως μέσο παραγωγής, αναζητάται ένα μοντέλο κοινής

---

²¹ Delors J., *Εκπαίδευση. Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, υπό την Προεδρεία του J. Delors*, σελ.99.

²² United Nations Development Programme (UNDP): Παγκόσμιο δίκτυο ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Τάσσεται υπέρ της αλλαγής και συνδέει τις χώρες με τη γνώση, την εμπειρία και τους πόρους ώστε να βοηθήσει τους ανθρώπους να οικοδομήσουν μια καλύτερη ζωή.

²³ Βλ. και Πασχαλίδης Γ., “Η συμβολή του πολιτισμού στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη”, στο, Πασχαλίδης Γ., Χαμπούρη-Ιωαννίδου Αικ., (επιμ.), *Οι διαστάσεις των πολιτισμικών φαινομένων. Εισαγωγή στον πολιτισμό*, τ.Α. Πάτρα: ΕΑΠ, 2002, σελ.230-231.

ανάπτυξης που να μπορεί να προσαρμόζεται και να ανταποκρίνεται στις τοπικές συνθήκες. Ο νέος τύπος εκπαίδευσης θα πρέπει να προωθεί περισσότερο το σεβασμό στη φύση και τον ελεύθερο χρόνο του ανθρώπου και να αφυπνίζει την περιέργεια των παιδιών, να αναπτύσσει την παρατηρητικότητα, να είναι σε θέση να συνεισφέρει στην εξέλιξη της κοινωνίας, να μορφώνει το άτομο για θέματα σχετικά με το περιβάλλον, την υγεία και τη διατροφή. Η προοπτική αυτής της ανάπτυξης θα βασίζεται σε μια σειρά αρχών, όπως η υπευθυνότητα, η συμμετοχικότητα, η ενθάρρυνση της πρωτοβουλίας, η ομαδικότητα, η συνεργασία, η καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος, αλλά και η αυτοαπασχόληση.

Έτσι, η προοπτική της ανθρώπινης ανάπτυξης με βάση τα παραπάνω, οδηγεί στην υπέρβαση μιας ωφελμιστικής αντίληψης της εκπαίδευσης, η οποία 'βλέπει' το άτομο ως οικονομικό παράγοντα, αλλά και ως τελικό στόχο της ανάπτυξης. Αυτού του είδους η εκπαίδευση συσχετίζει την ανάπτυξη με τη ανθρώπινη εξέλιξη, δηλαδή, το σεβασμό του ανθρώπου προς το φυσικό περιβάλλον, αλλά και το σεβασμό προς την ποικιλία των παραδόσεων και της κουλτούρας κάθε λαού. Με βάση τα παραπάνω, οι παράγοντες κάθε περιοχής θα πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις και να επιδιώξουν τη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων, οι οποίες να συγκλίνουν προς το όραμα για την οικοδόμηση ενός κοινού μέλλοντος.

Επιπρόσθετα, ο καλύτερος τρόπος ενθάρρυνσης και στήριξης των διαδικασιών ενδογενούς ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι μια σειρά αξιών, τις οποίες οφείλει η εκπαίδευση να μεταδώσει. Πρόκειται για αξίες, οι οποίες ανάγονται σε 'διαβατήριο ζωής' με πολλαπλά οφέλη, που οδηγούν τον άνθρωπο σε μια βαθύτερη κατανόηση του εαυτού του, της σχέσης του με τους άλλους και τη συλλογική κοινωνική ζωή. Πρόκειται για μια ανάπτυξη, η οποία βασίζεται στην αυτοσυνειδησία, στην υπευθυνότητα όλων των μελών της με γενική αρχή δράσης την ενθάρρυνση της πρωτοβουλίας, την ομαδική εργασία, τη συνεργασία και την αυτοαπασχόληση. Ο ανθρώπινος παράγοντας μαζί με τους παράγοντες κάθε περιοχής πρέπει να επιδιώξουν τη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων, οι οποίες θα βοηθήσουν στην εξάλειψη της ανεργίας που οφείλεται στην τεχνολογική ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει ότι ζητείται μια νέου τύπου εκπαίδευση, ευέλικτη προσαρμοστική, δυναμική, ώστε να ανταποκρίνεται στις τοπικές συνθήκες. Η εκπαίδευση, λοιπόν, που περιγράφει η Επιτροπή της UNESCO είναι μια εκπαίδευση η οποία θα «ενεργοποιεί το δυναμικό του σύγχρονου αλλά και του αυριανού ανθρώπου».

Στον πίνακα που ακολουθεί (πίν. 2) παρουσιάζεται το προτεινόμενο μοντέλο ανάπτυξης της Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση του 21^{ου} αιώνα (υποκ.6-7).

Πίνακας 2. Πρόταση της Επιτροπής της UNESCO για την Εκπαίδευση του 21^{ου} αι.

Μοντέλο ανάπτυξης 21^{ου} αιώνα	
Στόχος ανάπτυξης: Ανθρώπινη ευημερία, ανθρώπινη ανάπτυξη	
Διαστάσεις ανάπτυξης: Ηθική, Πολιτισμική, Οικολογική (πέραν των άλλων διαστάσεων)	
Μέσον και στόχος ανάπτυξης: Εκπαίδευση	
Στόχοι εκπαίδευσης:	Καλλιέργεια της ικανότητας να ελέγχει ο άνθρωπος την ανάπτυξη του, ώστε να τον καταστήσει ικανό να πάρει την τύχη στα χέρια του Συνεισφορά στην κοινωνική πρόοδο
Διαβατήριο ζωής:	Αυτοσυνειδησία, Συλλογικότητα, Υπευθυνότητα, Πρωτοβουλία, Συνεργασία, Αυτοαπασχόληση
Αξίες:	Προμήθεια τροφίμων, Δικαίωμα στο νερό, Μόρφωση, Δικαιοσύνη, Ισότητα, Δημοκρατική συμμετοχή, Βελτίωση συνθηκών ζωής μελλοντικών γενεών, Σεβασμός στο περιβάλλον
Χαρακτηριστικά νέου τύπου εκπαίδευσης:	Δυναμική και προσαρμοστική, Ικανοποιεί το αίσθημα δικαιοσύνης, Σέβεται το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον, Σέβεται την ποικιλία των παραδόσεων και της κουλτούρας, Ενεργοποιεί το δυναμικό του σύγχρονου αλλά και του αυριανού ανθρώπου, Ενθαρρύνει την πρωτοβουλία, την ομαδική εργασία, τη συνεργασία και την καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος, αλλά και της αυτοαπασχόλησης, Επιδιώκει τη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων
Ζητούμενο της κοινωνίας:	Δημιουργία νέων δραστηριοτήτων Εξάλειψη της ανεργίας που οφείλεται στην τεχνολογική ανάπτυξη

3. Διαπιστώσεις ανάλυσης

Συνοψίζοντας την ανάλυση του κεφαλαίου «Από την οικονομική ανάπτυξη στην ανθρώπινη εξέλιξη» προκύπτουν ορισμένες διαπιστώσεις αναφορικά με τη σχέση της υπάρχουσας κατάστασης σε παγκόσμιο επίπεδο (υποκεφ.1-5) και του οράματος της Νέας Εκπαίδευσης της Επιτροπής (υποκεφ.6-7).

Πυρήνας του σύγχρονου μοντέλου ανάπτυξης είναι η εκπαίδευση με δευτερεύοντα στοιχεία την οικονομία και τις αρνητικές συνέπειες της σε κοινωνικά και άλλα θέματα (ανισότητες, καταναλωτισμός, αποκλεισμός από την εργασία λόγω της τεχνολογίας, καταστροφή το περιβάλλοντος). Αντιθέτως, πυρήνας της Νέας Εκπαίδευσης είναι οι αξίες με στόχο την επίλυση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών θεμάτων. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι προκειμένου να επιλυθούν τα κοινωνικά θέματα, τα οποία παραμένουν σταθερά στον πυρήνα της κοινωνίας, ο εκπαιδευτικός κώδικας του σύγχρονου μοντέλου ανάπτυξης μετασχηματίζεται σε έναν ισχυρό

κώδικα αξιών στη Νέα Εκπαίδευση, δηλαδή, σε έναν κώδικα παιδείας. Έτσι, δεν υπάρχει η επιθυμητή ανάπτυξη της ανθρωπότητας εάν δεν υπάρξει παιδεία.

Οι αξίες που συσπειρώνει η Νέα Εκπαίδευση αφορούν σε: (α) υλικές αξίες (διατροφή για όλους), (β) βιολογικές αξίες (υγεία για όλους), (β) πνευματικές γνωσιακές αξίες (καλλιέργεια της ικανότητας να ελέγχει ο άνθρωπος την ανάπτυξή του, πολιτισμός), (γ) αξίες του δικαίου (δικαιοσύνη), (δ) ηθικές αξίες (παγκόσμια ηθική, σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον), (ε) κοινωνικές αξίες (συλλογικότητα, συνεισφορά στην κοινωνική πρόοδο, ισότητα φύλων, υπευθυνότητα όλων των μελών της κοινωνίας), (στ) προσωπικές ή επαγγελματικές αξίες (συνεργασία, πρωτοβουλία), αλλά και (ζ) αξίες που καθορίζουν την ποιότητα ζωής (ευημερία). Η Νέα Εκπαίδευση θα πρέπει επίσης, να λαμβάνει υπόψη της όχι μόνο τους δείκτες του κατά κεφαλή εισοδήματος (οικονομικές αξίες) και του τεχνολογικού τομέα (πνευματικές αξίες), αλλά την περιβαλλοντική διάσταση του όρου ανάπτυξη ως καλλιέργεια της παγκόσμιας ηθικής του ατόμου απέναντι στις επόμενες γενιές (περιβαλλοντική ηθική).

Μία επιπλέον σημαντική διαπίστωση στην πρόταση της Επιτροπής της UNESCO για τη Νέα Εκπαίδευση είναι ότι δεν υπάρχουν αναφορές σε γεωγραφικό χώρο, κάτι που πιθανά υπονοεί ότι ο διαχωρισμός του κόσμου που έχει γίνει έως τώρα με βάση την οικονομία στο σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης (π.χ., αναπτυσσόμενες χώρες, υπό ανάπτυξη χώρες, λιγότερο αναπτυγμένες, βιομηχανικές χώρες, χώρες του Νότου) αναμένεται να διαφοροποιηθεί, αν θεωρήσουμε ότι τα αποτελέσματα της εφαρμογής της Νέας Εκπαίδευσης θα φέρουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Το όραμα για ένα καλύτερο κόσμο οδήγησε την Επιτροπή στη χάραξη ορισμένων κατευθυντήριων γραμμών, οι οποίες θα μπορούσαν να εφαρμοστούν σε εθνική όσο και σε παγκόσμια κλίμακα, με την ελπίδα να ξεπεραστούν οι δυσκολίες από τη σχετικά μεγάλη ποικιλία συνθηκών που επικρατούν ανά τον κόσμο.²⁴ Μια από τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής της UNESCO ήταν η διευθέτηση της σύγκρουσης ανάμεσα στο πνεύμα και την ύλη. Η τοποθέτηση αναφορικά με το παραπάνω θέμα είναι ότι «οι άνθρωποι, χωρίς συχνά να το συνειδητοποιούν ή να το εκφράζουν, διψούν για ιδανικά και αξίες, τις οποίες ονομάζουμε ηθικές. Επομένως, ύψιστος στόχος της εκπαίδευσης είναι να ενθαρρύνει όλους τους ανθρώπους να διευρύνουν το νου και τη ψυχή τους προς τον ορίζοντα της οικουμενικότητας, και, σε κάποιο βαθμό, να υπερβούν τον εαυτό τους, λειτουργώντας, όμως, πάντοτε σύμφωνα

---

²⁴ Delors, J. (2002). *Εκπαίδευση. Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, υπό την Προεδρεία του J. Delors*, σελ.23-32.

με τις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις τους και σεβόμενοι τον πλουραλισμό». Η ίδια η επιβίωση της ανθρωπότητας εξαρτάται, σύμφωνα με τη διατύπωση της Επιτροπής, από την επιτυχία αυτού του στόχου. Η αλληλεξάρτηση, η οποία ισχύει ούτως ή άλλως σε παγκόσμιο επίπεδο όσον αφορά την οικονομία και το εμπόριο, αποκτά πλέον διαστάσεις και σε ένα εκπαιδευτικό και πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα από μια πολιτική παγκόσμιας βούλησης για την ανάδυση ενός 'νέου κόσμου'.

Οπότε, προκειμένου για τη επιθυμητή συνοχή της ανθρωπότητας και την αναμενόμενη συνύπαρξη, διαπιστώνουμε ότι το κέντρο βάρους της εκπαίδευσης μετατίθεται στην ανάπτυξη της κοινωνικής διάστασης του ατόμου, όπου η εκπαίδευση έχει ως αποστολή να καλλιεργήσει στα άτομα δεσμούς με βάση κοινά σημεία αναφοράς παρά την ποικιλομορφία των εκπαιδευτικών συστημάτων και την κουλτούρα του κάθε λαού. Προκύπτει, λοιπόν, ένας επαναπροσδιορισμός της εκπαίδευσης στην Έκθεση της UNESCO όπου «η εκπαίδευση ορίζεται ως φορέας πολιτισμών και αξιών, ως δημιουργία ενός περιβάλλοντος κοινωνικοποίησης και ως συνιστάμενη ενός κοινού σχεδίου» ενός οράματος για την αλλαγή του κόσμου μέσω της Νέας Εκπαίδευσης.

Απαρχής η εκπαίδευση καλείται να αντιμετωπίσει σημαντικές προκλήσεις, σε βαθμό μάλιστα πολλές φορές ανυπέρβλητης αντίφασης. Σήμερα, οι αξίες που συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή αμφισβητούνται, καθώς οι αξίες και ειδικότερα η ανοχή δε μπορούν να διδαχτούν με τη μορφή της παραδοσιακής διδασκαλίας. Η επιβολή προκαθορισμένων αξιών που δεν έχουν εσωτερικευθεί καταλήγει στην άρνησή τους, αφού οι αξίες αποκτούν νόημα μόνο όταν αποτελούν ελεύθερες επιλογές των ατόμων.²⁵

Ανακύπτουν, δηλαδή, πέραν του ορισμού και της οριοθέτησης των αξιών σε θεωρητικό και φιλοσοφικό επίπεδο, πολλά ερωτήματα σχετικά με τις αξίες, κυρίως, εμπειρικού χαρακτήρα από τον άνθρωπο. Όταν μιλά κανείς για *αξία* είναι δυνατόν να εννοεί είτε το αξιολογικό βίωμα, είτε την αξιολογική ποιότητα ή ιδιότητα ενός αντικειμένου, είτε την αξιολογική ιδέα. Έτσι, η σχέση αξιών και όντων εμφανίζει ένα δυναμικό και παράλληλα μεταβλητό χαρακτήρα, διότι οι αξίες ως αξιολογικές ιδέες και ως αγαθά, τα οποία αισθητοποιούνται, αποτελούν τα δυναμικά κίνητρα της ανθρώπινης βούλησης. Οπότε ο άνθρωπος, για να έχει θέληση να στραφεί προς μια ιδέα ή ένα αντικείμενο που θεωρείται ως φορέας αξιών, προϋποθέτει προσανατολισμό

---

²⁵ Delors, J. (2002). *Εκπαίδευση. Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, υπό την Προεδρεία του J. Delors*, σελ.31, 23-49, 75-84, 125-141.

στην ιεραρχική τάξη και διαβάθμιση των αξιών κατά τρόπο τέτοιο ώστε η συμπεριφορά του να είναι σύμμετρη της τάξης αυτής. Εάν δεν υπάρχει ορατό το αποτέλεσμα της εφαρμογής μιας αξίας στη ζωή του ανθρώπου, τότε δεν υπάρχει κίνητρο ή ενδιαφέρον για την εφαρμογή της αξίας, γεγονός που αποτελεί ένα πρόβλημα στην εκπαίδευση γενικότερα.²⁶

Πάντως, η διεθνής πολιτική προς αποφυγή ενός κινδύνου του δογματισμού προώθησε πολιτικές εφαρμογής προγραμμάτων ‘εκπαίδευσης αξιών’ σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης) προκειμένου να μελετηθούν τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την εμπειρία. Η εκπαίδευση αξιών, ως μια καινοτομική προσέγγιση στην εκπαίδευση, έχει ελκύσει το ενδιαφέρον αλλά και την κριτική σε πολλές χώρες²⁷. Το εγχείρημα προς μια εκπαίδευση αξιών αποδέχθηκαν πολλά κράτη ως απαίτηση ενσωμάτωσης στα επίσημα προγράμματα τους, όπως ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, Κίνα και αλλού.²⁸

Πάντως, οι διαδικασίες για τη σύγκλιση όλων των κρατών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα της σύνδεσης εκπαίδευσης και ανάπτυξης συνεχώς επιταχύνονται για το 2014²⁹. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος ήταν σημαντικά, όμως όχι αρκετά. Η ανθρωπότητα περνάει σε μια νέα εποχή. Ο τωρινός Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών Ban Ki-moon αναφέρει ότι αν και η πρόοδος ήταν σημαντική, το πρόγραμμα για τη σύνδεση εκπαίδευσης και ανάπτυξης θα συνεχιστεί με την υπευθυνότητα όλων των χωρών και μετά το 2015. Η Ομάδα Εργασίας των 26 προσωπικοτήτων από όλα τα πεδία³⁰ (κοινωνία των πολιτών, ιδιωτικός τομέας, ηγέτες κυβερνήσεων) έχει ήδη οριστεί ώστε να συντονίσουν τις προετοιμασίες για την Παγκόσμια Ατζέντα για την Ανάπτυξη Μετά το 2015 (*Beyond-2015*) με κοινές ευθύνες για όλες τις χώρες για να συζητήσουν τους νέους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας

---

²⁶ *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica* 2000, σελ.106.

²⁷ Σχετικά με την εκπαίδευση αξιών έτσι όπως αντικατοπτρίζεται από την έρευνα διεθνώς, βλ. Lovat T., Toomey R., Clement N., (eds), *International Research Handbook on Values education and Student Wellbeing*, Springer London, New York, 2010, καθώς και <http://www.values-education.com>, <http://www.livingvalueseducation.org>

²⁸ Pring R., “Preface and introduction”, στο Lovat T., Toomey R., Clement N. (eds), *International Research Handbook on Values education and Student Wellbeing*, Springer, London, New York, p. 5-24.

²⁹ http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/climate-change-education/dynamic-content-single-view/news/education_for_sustainability_governments_get_the_message/

³⁰ <http://www.un.org/millenniumgoals/beyond2015.shtml>

(MDGs-Millennium Development Goals).³¹ Στις 9 Αυγούστου 2012, ο Γενικός Γραμματέας Ban Ki-moon δημιούργησε ένα νέο παγκόσμιο δίκτυο ανεξάρτητων ερευνητικών κέντρων, πανεπιστημίων και τεχνολογικών ιδρυμάτων για την παροχή βοήθειας στην εξεύρεση λύσεων για ορισμένα από τα πιο πιεστικά περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα του κόσμου

“Μετά το 2015, οι προσπάθειες για την επίτευξη μιας παγκόσμιας ευημερίας, ισότητας, ελευθερίας, αξιοπρέπειας και ειρήνης θα συνεχιστούν αμείωτες.”³²

---

³¹ Η συνάντηση των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη οργανώθηκε στο Rio de Janeiro (Brazil 20-22 Ιουνίου 2012) για τον εορτασμό των 20 χρόνων από την πρώτη διάσκεψη το 1992 (UNCSD) στο Rio de Janeiro και τα 10 χρόνια (2002) από το WSSD (World Summit on Sustainable Development) στο Johannesburg (United Nations Conference on Sustainable Development, Rio+20, 20 Jun 2012-22 Jun 2012, Rio de Janeiro, Brazil, <http://www.uncsd2012.org/statementsrio20.html>).

³² Ban Ki-moon, <http://www.un.org/millenniumgoals/beyond2015.shtml>